

מראי מקומות- סנהדרין ס"ה

הרמב"ם (ע"ז ו', א') דבידעוני חייב קרבן, לפי שעשה מעשה, והק' הלח"מ שהוא כנגד הש"ס כאן. ותי' דבאמת תרי גווי ידעוני הם, חד דאית בי' מעשה וחד דלית בה מעשה. ומה שתי' ר"ל דידעוני לית בה מעשה, היינו דמתני' בכריתות מלתא דפסיקתא קתני, ולכן לא קתני ידעוני, כיון דפעמים לית בה מעשה. ומעתה, שפיר פריך הגמ' למה לא תי' ר"ל כר"י, דטפי ניחא לן לתרוצי דמש"ה לא תני ידעוני, משום שאין חילוק חטאות ביניהם, ולא נצטרך לומר דמתני' מילתא פסיקתא קתני. ומה דפריך על ר' יוחנן למה לא תי' כר"ל, י"ל דס"ל להש"ס דב' תירוצי הגמ' שקולים, וא"כ למה תי' כזה ולא כזה.

(ה) **א"ל רבא, מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא- ע' בחי' הר"ן לעיל (סא: ד"ה אתמר),** דהק' מכאן לשי' הרמב"ם דס"ל דמה דאמרי' שם דס"ל לרבא דהעומד מאהבה ומיראה פטור, מיראה היינו שמא תריע לו, כמו שמדמים עובדיה שהיא מטיבה או מריעה. וכ' החי' הר"ן דמבואר מסוגיא כאן דזה נחשב עבודה זרה ממש, דסתם מקטר לשד אינו מקבל עליה לאלוה (דאל"כ הי' יכול ליישב כן בפשיטות, דמיירי דלא קיבלה עליה לאלוה, אע"כ דאין חילוק בדבר), דמ"מ הוי ע"ז, וביאר החי' הר"ן שהוא משום דאם עובד שום צורה כדי שיגיע לו ממנה איזה תועלת, הרי נתן לה אלהות ושררה על ענין זה, ולפיכך עובדה, וזהו ע"ז. וע' במאירי (ד"ה המקטר) דכ' לחלק בין אם מקטר לשד בכונת קבלת ממשלתו, דאז הוי ע"ז, אבל אם לא כיון אלא לעשות על ידו איזה פעולה, כגון לחבר מתים או חיות ובהמות וכו' עד שלא יזיקו, הרי זה חובר חבר ואינו אלא בלאו [ולכאור' יוצא מזה דתי' הגמ' במקטר לחבר, דהיינו שלא קיבל עלי' לאלוה, ולכן משום הכי אינו ע"ז, אף דמקטיר לו כדי שלא יזיקו].

(ו) **אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסור- פרש"י,** והוא שלא היו רצין אחריו, דאל"כ הוי פקוח נפש, ומותר. וכן אי' בכריתות (ג:), דאם רצין אחריו מותר. והק' בתוס' שם, ממ"נ, אם סכנה הוא, מהו החידוש דמותר, ואם ליכא

(א) **וידעוני זה המדבר בפיו- פרש"י,** מכניס עצם מחי' ששמה ידוע בתוך פיו, ומדבר מאליו ע"י כשפים. וע' במנחת חינוך (ס"ב, ג') בנוגע הא דכתיב בתורה מכשפה לא תחי', דכ' שאם ב"ד אינו הורג המכשפה עוברים בלאו זו, ודן שם אם אין ב"ד הורג בעל אוב וידעוני, האם עוברים בלאו זה ג"כ, או האם אמרי' כן רק במכשפה ממש, ולא בבעל אוב, דאי"ז נחשב כישוף ממש, וע"ש דתלאו במח' תנאים.

(ב) **והנשאל בהם באזהרה- פרש"י,** דהאזהרה הוא מהא דכתיב אל תפנו אל האובות. והק' תוס', דלפי"ז לכאור' צריך להיות חייב כרת, דהא בפרשה זו דאל תפנו כתיב ג"כ חיוב כרת. וע' ביראים (רע"ב) דכ' דהאזהרה להנשאל הוא מאל תפנו וכו', וכ' דבאמת חייב הוא בכרת. וכ' התועפות ראם (אות ג') דס"ל להיראים כמו קו' התוס', ומה דאי' במתני' דהנשאל באזהרה, ה"ה דיש בו כרת, ומה דנקט אזהרה, היינו לאפוקי סקילה, אבל אה"נ, אית בי' כרת. ומה דלא הזכיר נשאל לאוב במשנה דכריתות, דמונה כל החייבי כריתות, היינו כמו דלא הזכיר הא דידעוני (לפי ר' יוחנן), משום דאי עושה אוב וגם נשאל לאוב בהעלם א', לא יהי' חייב אלא א'.

(ג) **ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה- פרש"י,** דאף דצריך להכניס העצם לתוך פיו, מ"מ כיון דאינו מדבר בשעת מעשה, אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העצם מאליו, אי"ז נחשב למעשה. וע' במנחת חינוך (רנ"ו, ג') שכ' "ולכאור' יש לדמות זה לענין פלפול של המשנה למלך הל' ביאת מקדש פ"ג הכ"א, אם בתחלה באה ע"י מעשה אף אם לבסוף אין בה מעשה, יש דעות חלוקות ואין כאן מקומו".

(ד) **ור"ל מ"ט לא אמר כר"י- הק' הבנין שלמה,** איך יוכל לתרץ כר' יוחנן, הרי ס"ל באמת דידעוני פטור מחטאת אפי' אם עשאו בפנ"ע, כיון דלית בה מעשה. וכ' ליישב ע"פ מש"כ הלחם משנה ביישוב שי' הרמב"ם, דכ'

(ח) **הואיל וישנן בראי-פרש"י**, עיקר החיוב בא ע"י הראי"י שמעידין שראו, וראי' לית בה מעשה. והק' הרמב"ן במלחמת, (א) הא הראי"י אינו האיסור כלל, אלא דברים גרמו להם האיסור, ובפרט שהם לא ראו כלל, שעדים זוממים הם, (ב) מה יעשה עם שאר העבירות שנכללו בעדים זוממים, כמו מקלל אביו ואמו, מסית, מדיח, וכו', דכולם אין שייך לומר דישנם בראי"י. ולכן הרמב"ן פי' כגירסת הרי"ף, דשאני עדים זוממין, הואיל וישנן באיה, ופי' הרי"ף דהיינו דאם עד א' מעיד העדות, יכול חבירו לומר "איה" או "אין", דגם הוא מסכים להעדות, ובתיבה זו אינו צריך הקצת שפתים בכלל, שאותיות אלו מאותיות הגרון הן. וכן בשאר האיסורים הנ"ל, ג"כ שייך בלא שום אמירה מלבד האותיות "בומף", דאי"צ עקימת שפתים כלל. וביאר הרמב"ן דאף דבחסמה בקול חייב משום עקימת שפתיו, ולא אמרי' דכיון דהי' יכול לעשותו בלא עקימת שפתיו, גם עכשיו דעקם שפתיו פטור, אלא אמרי' דאם עקם שפתיו חייב, היינו משום דרך לגבי קרבן אמרי' כן, דכתיב ב' עשי', ולכן בא למעט מה שאין צריך עשי', דבכה"ג פטור מקרבן, דהעיקר הוא דמחייבין לי' משום הדבור, וזה אי"צ מעשה. משא"כ בחסימה בקול, דאין החיוב בעד הדבור, אלא בעד מה שעשה למעשה, ואם חסמה בלא מעשה, אז אה"נ, יהי' פטור ממלקות, אבל אם הי' צריך לעקם שפתיו, בכה"ג ודאי יהי' חייב מלקות, כיון שבפועל עשה מעשה.

(ט) **מעלה בזכור-פרש"י**, שמעלה ומושיב המת על זכרותו. והק' תוס' דבשאל לא שייך לומר כן (לפי שהיהת אשה שהעלה לשמואל), ולכן פי' דזכורו הוא שם מכשפת. וע' **בחמרא וחיי** שהביא ליישב קו' תוס', דאה"נ באיש מעלה בזכרותו, ובאשה מעלה באותו מקום. ועוד תי', דאולי בזכרותו היינו בזכרותו של מת, דהיינו שעולה דרך רגליו עד זכרותו.

(י) **ותאמר האשה אל שאל וכו'- ע' ברד"ק** (שמואל א', כ"ח, כ"ד) שהביא מח' בזה, דר' שמואל בן חפני הגאון פי' דהכל הי' הבל וכזב, והאשה בדה הכל מלבה, והכירה מיד

סכנה, למה מותר, ולא תי'. ותי' המהר"ץ חיות כאן דכיון דחובר חבר חייב סקילה, א"כ ה"א שיש בה סרך דע"ז, והוי כמו אביזרייהו דע"ז דהדין הוא דיהרג ואל יעבור, ואף במקום סכנה יהי' אסור, קמ"ל.

(ז) **שאני מגדף הואיל וישנו בלב-הק' תוס'**, הא השתחואה ג"כ איכא בלב, דאי לא קבלה באלוה לאו כלום הוא, ומ"מ חשיב מעשה לרבנן. ותי' (א) דבמגדף תלאו הכתוב במחשבה, (ב) לפי מש"כ תוס' לעיל (סא:) דסתם ע"ז חייב אפי' אם עובדי מאהבה ויראה, ולכן אינו תלוי בלב כלל, וממילא ההשתחואה גרידא מחייב, א"ש. וע"ע **בחי' הגרי"ז בכריתות** (ד). דכ' לתלותו במח' רש"י ותוס' שם, דרש"י ס"ל דכל האיסור גידוף הוא מה שבלבו, אלא דצריך הדבור רק לבטא מה שהוא בלבו, אבל אין הדיבור עיקר האיסור. ועפ"ז פי' הגרי"ז הא דשייך תכ"ד במגדף, דבמגדף קיי"ל דלא אמרי' תכ"ד כדבור דמי. ומה הי' שייך בכלל לומר תכ"ד במגדף, הא עשה מעשה איסור, אע"כ דעיקר הוא במחשבתו ודעתו, ואין הדיבור כי אם ביטוי מחשבתו. משא"כ בהשתחואה, מה שהשתחואה אינו מחייב אם אינו מקבלה באלוה, היינו דאינו נחשב מעשה השתחואה אא"כ מקבלה לאלוה, אבל החיוב הוא בשביל המעשה השתחואה. ובש"י תוס' שם, דכ' דהיכא דקורא לאבן בעלמא לשם שמים, ובירכו, פטור, משא"כ אם מסיק לאבן לע"ז והשתחווה לו, חייב, ביאר הגרי"ז דבע"ז בזה גופא דכוון לכך, שיהי' ע"ז, נגמר הדבור, ונעשה לע"ז, ולכן חשיב מעשה, משא"כ במגדף, שצריך לכוון למי שכבר הוא שם השם, ולכן אינו נחשב מעשה (ועפ"ז ביאר הא דכ' תוס' לעיל [סג.] דבמקבל עליו לאלוה עקימת שפתיו הוי מעשה, משום דע"י דבורו נעשה לע"ז, ולכן שפיר נחשב למעשה. אבל הרמב"ם לא ס"ל כן, אלא דבמקבל עליו לאלוה פטור משום דלא עשה מעשה, וביאר הגרי"ז דהרמב"ם ס"ל כשי' רש"י, דמה שישנו בלב הוא משום דאין צריך שום מעשה, והעיקר הוא במחשבתו, וזה ג"כ במקבל עליו לאלוה, ולכן אינו חשיב מעשה).

אדם באדם כתיב, דהיינו רק על מי שנברא באדם אי' איסור שפיכת דמים [ויש לעי' לפי זה אם יהי' איסור שפיכת דמים למי שהורג אדם או חיה, וצ"ע], אבל מ"מ מסתמא לא הי' הורגו אם הי' איזה תועלת ממנו, וא"כ מסתבר דאינו מצטרף למנין.

(ג) **ברא גברא- פרש"י**, על ידי ספר יצירה. והוסיף היד רמה, "ואנן מסיימין בה דלא סלקא הא מילתא אלא לצדיק", דלא מהני הספר יצירה לכל אדם. וע"ש שהביא ממי שפי' דהכל הי' באחיזת עינים, וכ' שאינו נראה, שהרי לא שייך אחיזת עינים אלא היכא דהאוחז והנאחז מצויין כא', והכא אשכחן דשדרי' לקמי' דר' זירא. ועוד, א"כ מאי תוב לעפרך דקאמר לי'.

(ד) **ולא הוה קא מהדר לי- פרש"י**, שלא הי' בו דבור. וע' ביד רמה שכ' "לפי שלא נסתייע רבה מן השמים לתת דעת לדבר" [משמע קצת דבעצם שייך לברוא גברא שיכול לדבר, אלא שלא נסתייע בזה].

שהוא שאל, וידעה כי יהי' מלחמה למחר, וידעה ששאל הרג כהני ד', ושלא עשה רצון ד' בעמלק, וגם שיהי' דוד המלך, דדברים אלו היו ידועים, ולכן אמרה כל הדברים כאילו שמואל אמרם, אבל באמת הכל הי' רק מלבה. והביא הרד"ק עוד מר' **סעדי' גאון ור' האי גאון** דהגם דרחוק לומר שתדע האשה העתידות, וכן שתחי' את המת בחכמת האוב, מ"מ כאן עשה הקב"ה נס והחי' את שמואל, ושמואל באמת דיבר לשאל, וזהו למה זעקה האשה כ"כ, דגם היא נבהלה בזה, דסברה לעשות כמנהגה, אבל כאן הי' שמואל דיבר באמת. ותמה הרד"ק ע"ז, אם הקב"ה הי' רוצה שידבר שמואל אל שאל, למה דיבר ע"י אשה בעלת אוב, ידבר אליו בחלום, וכו'. ועוד הק', איך הי' נעלם דבר זה משאל, שהי' חכם ומלך, והי' עמו כמה חכמים גדולים, דענין אוב הוא רק שאדם מדבר מתוך מחבואו, ולכן כ' דהנראה כמו שפי' הוא, ומשמע דמפרש דדבר אמיתי הוא, ע"ש באריכות.

(יא) **נהר סבטיון יוכיח, וכו'- פי' המהרש"א**, דשאלת טורנוסרופוס הי' בו ג' שאלות (א) מי יימר שזה היום שבת ד' מכל מלאכתו, (ב) מי יימר זהו היום שצוה אתכם לשבות, (ג) מי יימר שזה היום שבת לעתיד ומנוחה לחיי העוה"ב. וע"ז תי' דסמבטיון יוכיח, שמעת היצירה הי' נח ביום השבת, שהרי בו שבת קל מכל מלאכתו. ובעל אוב יוכיח שהיום יש לנו לשבות, דהיום אין הבעל אוב יכול לעשות מלאכתו, וקברו של אביו יוכיח שגם בעוה"ב נוחין ביום זה.

(יב) **רבא ברא גברא, וכו'- ע' בחכם צבי (צ"ג)** שכ' להסתפק במי שנברא על ידי גברא, האם יכול להצטרף למנין לענין דברים שבקדושה, האם אמרי' דונקדשתי בתוך בני ישראל כתיב, ואינו מבני ישראל, ולכן אינו מצטרף, או דלמא כיון דאי' בחז"ל דכל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו, א"כ שפיר מצטרף [וק], הא ודאי מי שמגדל אינו יהודי בתוך ביתו ואינו מגיירו אינו יכול לצרפו למנין. ואולי שאני התם דיש ג"כ מי שילדו באמת, וא"כ לא בא ה"כאילו ילדו" להיות יותר מהילדו ממש, אבל כאן אין מי שילדו, וא"כ הכל הולך אחר מי שמגדלו, וצ"ע. וכיון דאי' בהמשך הגמ' דאמר לי' ר' זירא לשוב לעפרו, א"כ אף דודאי אין איסור רציחה עליו, דהא שופך דם